

4. Kerk in Actie Deltaplan

Kerk in Actie steunt projecten van partnerkerken en -organisaties die gericht zijn op het structureel verbeteren van de leefomstandigheden van mensen in alle delen van de wereld.

Vanuit een evangelische opdracht geeft zij op een eigentijdse manier concrete invulling aan solidariteit met mensen die lijden onder onrecht, armoede en natuurgeweld. Zo werkt Kerk in Actie onder andere aan de verbetering van de gezondheidszorg, armoedebestrijding en steun aan landbouwwerk.

Kerk in Actie vraagt ook aandacht voor kwetsbare mensen die geregeld en in toenemende mate geconfronteerd worden met (natuur)rampen. In de visie van Kerk in Actie moeten mensen worden ondersteund om hun weerbaarheid te vergroten. Noodhulp wordt eerder als een noodzakelijk kwaad gezien en gepleegd in relatie tot wederopbouw- en preventieactiviteiten.

Natuurgeweld kan in enkele ogenblikken de jarenlange menselijke inspanningen om tot welvaart te komen tenietdoen. Natuurgeweld is in het meest extreme geval dodelijk; natuurgeweld neemt mensen de middelen van bestaan af; natuurgeweld gaat gepaard met ernstige voedsel- en gezondheidsproblemen. De armste bevolkingsgroepen zijn het meest kwetsbaar voor de gevolgen van natuurgeweld.

Mensen kunnen zich teweerstellen tegen de gevolgen van natuurgeweld. Goede waterbeheerssystemen kunnen de gevolgen van langdurige droogte of wateroverlast verzachten; verzekeringen kunnen economische schade compenseren; dijkverzwaringen kunnen overstromingen voorkomen. Tijdig waarschuwen biedt mensen de gelegenheid om maatregelen te treffen, desnoods om te vluchten voor de ramp hun bezittingen treft.

Bij hoog water dienen schoolgebouwen als vluchtplaats.

Pijn verzachten

Als een natuurramp eenmaal heeft toegeslagen, kan de pijn verzacht worden door goed georganiseerde hulp, direct na de ramp en later bij het herstel. Een deel van het natuurgeweld is een onbedoeld gevolg van menselijke activiteit. De ecologische voetafdruk is dermate groot, dat de mens onmiskenbaar invloed uitoefent op de atmosfeer en de biosfeer. Mensen die slachtoffer zijn van het zogenaamde natuurgeweld maken met reden aanspraak op noodhulp en op hulp bij herstel. Mensen die kwetsbaar zijn voor de gevolgen van natuurgeweld maken terecht aanspraak op hulp bij het vergroten van hun weerbaarheid. Tenslotte, mensen die medeverantwoordelijk zijn voor het ontstaan van natuurrampen, hebben de morele plicht om uit voorzorg alles in het werk te stellen om deze natuurrampen te voorkomen.

Kerk in Actie neemt deze verantwoordelijkheid, mede namens haar achterban in Nederland. Kerk in Actie werkt daarbij samen met andere organisaties. Met organisaties die geworteld zijn in de risicovolle en kwetsbare gebieden, met andere organisaties die zich begeven op het brede terrein van noodhulp tot en met ontwikkelings samenwerking en ook met overheidsorganisaties die in deze sfeer actief zijn. Kerk in Actie is daarbij gedwongen om keuzen te maken. De capaciteit van Kerk in Actie is immers beperkt, terwijl de voorzorg en de nazorg met betrekking tot natuurrampen grenzenloze inspanningen vergen.

Stand van zaken

Het tiende *World Disaster Report* van het Internationale Rode Kruis (2002) opent met een 'positief' bericht: het aantal dodelijke slachtoffers van natuurrampen is gedaald van twee miljoen gedurende de jaren zeventig naar achthonderdduizend gedurende de jaren negentig. Maar tegelijkertijd verdrievoudigde het totale aantal slachtoffers naar twee miljard mensen en verviervoudigde de economische schade naar 629 miljard dollar.

Het aantal mensen dat in 2001 getroffen werd door een ramp, ligt op 170 miljoen. Dit getal ligt iets onder het gemiddelde over het laatste decennium. Een relatief groot aantal werd in 2001 getroffen door een aardbeving (19 miljoen). Maar het grootste deel was het slachtoffer van droogte (86 miljoen). Ook over het afgelopen decennium is droogte de belangrijkste ramp: 82% van de getroffen door een ramp in Afrika, 48% in Oceanië en 35% in Amerika. In Azië zorgen overstromingen voor 69% van alle getroffen door rampen. Ook uit deze gegevens blijkt de grote rol van klimatologische rampen.

Een treffend gegeven is dat slechts 20% van de rampen voorkomt in landen met een lage sociaal-economische ontwikkeling, terwijl 50% van de dodelijke slachtoffers juist in deze landen leefden. Anders gezegd: per ramp is het aantal dodelijke slachtoffers in landen met een lage sociaal-economische ontwikkeling een factor dertien groter dan het aantal in landen met een hoge ontwikkeling.

De directe economische schade als gevolg van rampen wordt voor 2001 geschat op 24 miljard dollar, ver beneden het gemiddelde over het laatste decennium van 69 miljard dollar. De indirecte schade, dus de verminderde economische groei als gevolg van een ramp, is hierbij niet geteld. De orkaan Mitch plaatste naar verluidt Honduras 20 jaar terug in de tijd, althans gezien vanuit economisch perspectief. Nicaragua werd voor 60% in haar bruto nationaal product geraakt. Het (opnieuw) inlopen van deze achterstanden is niet opgenomen in de berekeningen van de directe schade. Globaal gezien zijn klimaatrampen over het laatste decennium in economische termen – na aardbevingen – de belangrijkste schadepost.

Groeiende invloed van de mens

Niet ieder extreem natuurverschijnsel (natuurgeweld) hoeft te leiden tot een natuurramp.

Extreme droogte in een woestijn, extreme kou in de poolgebieden, een extreme storm op volle zee of een aardbeving in een onbewoond gebied noemen we geen natuurrampen. Het gaat in deze voorbeelden wel om omvangrijke, onverwachte en oncontroleerbare natuurverschijnselen. Ze ontaarden pas in natuurrampen als ze grote aantallen mensen in hun bestaan bedreigen en/of als ze economische schade berokkenen.

Natuurgeweld wordt een bedreiging als een gemeenschap, gemeente of land daar kwetsbaar voor is. Bijvoorbeeld, de effecten van de orkaan Mitch hadden een veel andere omvang gehad als deze in een goed ontwikkelde regio plaats hadden genomen. De aardbeving in Turkije had ook een ander effect gehad in een stad waar de gebouwen aardbevingsbestendig waren gebouwd.

Natuurrampen (*natural disasters*) staan in het gangbare taalgebruik naast rampen die mensen elkaar aandoen, zoals de grootschalige schending van mensenrechten, massaal geweld (oorlogen) en terrorisme (*human made disasters*). Op het eerste gezicht is het onderscheid volstrekt helder. Natuurrampen overkomen je! Achter de natuurrampen gaan geen menselijke kwade bedoelingen schuil. Maar er zijn ook rampen die mensen elkaar aandoen: mensen schenden de rechten van anderen, mensen terroriseren anderen. Achter deze rampen staan wel degelijk andere mensen, met bepaalde bedoelingen die willens en wetens anderen beschadigen.

De laatste decennia groeit de overtuiging dat allerlei klimatologische rampen (extreme droogte, extreme regenval, extreme stormen en overstromingen) niet meer geheel en al uit natuurlijke

factoren verklaard kunnen worden. Ze zijn mede het gevolg van het versterkte broeikaseffect, dus van de uitstoot van broeikasgassen bij het gebruik van fossiele brandstoffen. Alles wijst er op dat de frequentie en de intensiteit van deze klimatologische rampen de komende decennia zal toenemen. Extreme natuurverschijnselen zijn in het algemeen niet te vermijden. Via het versterkte broeikaseffect hebben mensen echter wel invloed. De internationale gemeenschap onderkent deze invloed inmiddels volmondig en probeert ook stappen te zetten om deze invloed te verminderen.

Kerk in Actie Deltaplan

Analoog aan de Deltawerken die na de watersnood in 1953 in Nederland zijn uitgevoerd heeft Kerk in Actie ook een deltaplan. Dit deltaplan is een constructie van werkzaamheden die Kerk in Actie in samenwerking met partnerkerken en –organisaties uitvoert met als doel kwetsbare mensen weerbaar te maken voor natuurrampen. Het Kerk in Actie deltaplan bestaat uit vier pijlers.

Pijler 1

Voorkomen van rampen

Economische en sociale ontwikkeling zijn soms blind en doof voor de natuurlijke risico's. Bebouwing in het stroomgebied van grote rivieren, grootschalige ontbossing, bebouwing in gebieden die gevoelig zijn voor aardbevingen etc. Mensen scheppen zich als het ware omstandigheden die ertoe kunnen leiden dat natuurverschijnselen uitgroeien tot natuurrampen. Dit gebeurt niet omdat mensen dat willen, maar in arme landen hebben mensen door armoede vaak geen andere mogelijkheden.

Kerk in Actie steunt projecten van partnerorganisaties die niet alleen armoede bestrijden maar ook aandacht geven aan de consequenties voor het milieu: herbebossing, organische landbouw, oeverbescherming, voorlichting.

Extreme natuurverschijnselen zijn niet te voorkomen. Ze maken deel uit van het menselijk bestaan. Het kan echter niet de bedoeling zijn dat mensen deze natuurverschijnselen versterken. Dit laatste is onmiskenbaar het geval met het proces van klimaatverandering als gevolg van het versterkte broeikaseffect. De internationale klimaatverdrag (1992) en het bijbehorende Kyoto-protocol (1997) getuigen van de mondiale verantwoordelijkheid om dit probleem aan te pakken.

Kerk in Actie voert een meerjarenprogramma uit voor energiebesparing in Nederland gekoppeld aan duurzame ontwikkeling en investeringen in alternatieve energie in landen met een (nog) geringe CO₂-uitstoot. Dit programma heet 'De aarde ademt op'. Met partnerorganisaties in Kameroen, Brazilië, Roemenië en Nepal is hierover een convenant gesloten. Voor meer informatie: www.Kerk in Actie.nl/deaardeademtop

Pijler 2

Rampenparaatheid

Samenlevingen en gemeenschappen kunnen zich voorbereiden op extreme natuurverschijnselen. Een goede voorbereiding kan het aantal slachtoffers drastisch beperken. Rekening houden met de mogelijkheid van extreme natuurverschijnselen kan tot min of meer effectieve maatregelen leiden. Het Nederlandse deltaplan na de watersnood van 1953 is een voorbeeld. Ook de terpen en wierden in Friesland en Groningen zijn klassieke voorbeelden om de kwetsbaarheid van mensen voor het water te verminderen. Water- en voedselvoorraden maken het mogelijk om perioden van droogte te overleven. De bouw (huizen e.d.) bepaalt soms de grens tussen leven en dood in gebieden die gevoelig zijn voor aardbevingen, hitte of overstromingen. Waar het telkens om gaat is het versterken van de weerbaarheid (verkleinen van de kwetsbaarheid) van gemeenschappen en samenlevingen.

Een andere vorm van voorbereiding – meer op korte termijn - bestaat uit een goed waarschuwingssysteem (*early warning systems*). Tijdig waarschuwen biedt de mogelijkheid om maatregelen te treffen, eventueel om te vluchten. Een verbetering van

deze systemen zal het aantal getroffen personen misschien niet verminderen, maar is wel van invloed op het aantal dodelijke slachtoffers.

Kerk in Actie ondersteunt initiatieven van partnerorganisaties die mensen voorbereiden op rampen: trainingen, middelen, draaiboeken en netwerken. In Roemenië heeft een partner met de burgerlijke overheid rampenplannen opgesteld. In Kenia is de Anglicaanse kerk erin geslaagd in een Masai gemeenschap de kwetsbaarheid voor de terugkerende droogte te verminderen door waterbekkens aan te leggen en akkerbouw te introduceren. In Guatemala gaan herbebossing, biologische landbouw en inkomensgenererende projecten om de weerbaarheid voor samengestelde natuurrampen te vergroten hand in hand. In Bangladesh steunt Kerk in Actie partners die schoolgebouwen op terpen bouwen en de bevolking voorlicht om noodvoorraden en communicatienetwerken aan te leggen.

Pijler 3

Noodhulp

Extreme natuurverschijnselen kunnen - ondanks alles - toch ontaarden in humanitaire rampen. In geval van grote natuurrampen komen de toezeggingen van internationale hulporganisaties, particuliere organisaties en regeringen snel op gang. De uitvoering is soms lastiger, maar de bereidheid om in geval van mensen in nood steun te geven is doorgaans groot. De noodhulp is meestal in handen van gespecialiseerde organisaties, lokaal en internationaal. De wederopbouw van een samenleving vergt weer andere deskundigheden en vaardigheden. Een getroffen regio verdwijnt veelal snel uit de publiciteit, waardoor de financiering van de wederopbouw extra inspanningen vergt.

De voorbereiding op noodhulp bestaat ook uit voldoende kennis, kunde en capaciteit om in geval van een natuurramp adequaat hulp te kunnen bieden. Mensen en materiaal moeten snel ter plaatse kunnen zijn om erger te voorkomen: voedsel, tenten, medicijnen, dekens, water etc.

Kerk in Actie heeft een lange traditie met noodhulp; zij ondersteunt noodhulpprojecten die oog hebben voor rampenparaatheid en rampenpreventie in de toekomst. Er wordt bij voorkeur samengewerkt met lokale noodhulporganisaties die dicht bij de bevolking staan en de taal spreken. Ook zijn deze organisaties na de acute ramp aanwezig om de wederopbouw ter hand te nemen. Kerk in Actie is lid van ACT International, een unieke oecumenische alliantie van zo'n 250 fondsenwervende en uitvoerende noodhulporganisaties verbonden met de Wereldraad van Kerken en de Lutherse Wereldfederatie. ACT coördineert en bewaakt de fondsenwerving en de uitvoering van noodhulpprojecten. Zij geeft ook managementtrainingen en noodhulp. De versterking van de lokale capaciteit om rampen het hoofd te bieden staat centraal. Kerk in Actie spant zich in voor een coherente en menselijke interventie in noodsituaties.

Pijler 4

Nazorg

Een ramp, bijvoorbeeld een watersnood, verdwijnt niet met het wegvloeien van water. Na het bieden van noodhulp moet de wederopbouw op gang gebracht worden. In de regel zijn de financiële middelen voor de wederopbouw snel toegezegd door de internationale gemeenschap, maar vaak niet of onvoldoende vrijgemaakt, zeker ten opzicht van middelen voor noodhulp.

Naast deze materiële nazorg is geestelijke nazorg belangrijk. De overlevenden zijn niet zelden getraumatiseerd door de rampzalige gebeurtenissen. Ze hebben haren, goed en dierbaren verloren. Om het leven van voor de ramp en de wederopbouw op te kunnen pakken is persoonlijke aandacht voor slachtoffers belangrijk.

Kerk in Actie steunt initiatieven van partnerorganisaties die aandacht geven aan de geestelijke noden na een ramp. Partners kiezen voor een gemeenschaps- of dorpsaanpak waarbij mensen elkaar met tijd, advies, gedeelde smart en assistentie bijstaan. Waar nodig kan het geloof vertroosting bieden.